

Відгук

офіційного опонента **Матвієнко Олени Валеріївни**, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри педагогіки та методики початкового навчання, Педагогічного Факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова на дисертаційну роботу **Морозової Маргарити Вячеславівни «Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 професійна освіта, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

1. Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах модернізації системи освіти й виховання та євроінтеграційних процесів навчання в Україні особливої актуальності набуває питання підвищення й розвитку інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Вагомість питання актуалізується у державних законодавчих документах, а саме: Законах України «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту» (2020), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016), Галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Указі Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) та інших.

Таким чином, вищезазначене *підтверджує актуальність теми дисертаційного дослідження* Морозової Маргарити Вячеславівни «Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії» для вирішення сучасних професійно-педагогічних завдань та вказує на доцільність її вивчення на теоретико-експериментальному рівнях.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри романо-германської філології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» в межах комплексної наукової теми:

«Професійна підготовка фахівців з романо-германських мов у міжкультурному просторі: виклики сьогодення» (реєстраційний номер 0117U002738). Тему затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол №11 від 31.05.2019 р.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз значного масиву періодичних видань, психолого-педагогічної літератури дозволив окреслити теоретичну основу дослідження, визначити логіку його побудови, що знайшло відображення в структурі дисертації та змісті її розділів. Науковий апарат дисертації окреслено чітко. Предмет вдало визначив домінуючий аспект дослідження. Це посприяло доцільній постановці мети і завдань дисертаційної роботи, переконливо показана наукова новизна і практичне значення результатів дослідження.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій та їх експериментальною перевіркою, застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукового дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація, спостереження, експертне оцінювання, педагогічний експеримент, статистичне опрацювання експериментальних даних тощо), системним аналізом досліджуваних педагогічних явищ, інструментальною надійності вибраних критеріїв і показників, а також достатньою апробацією результатів.

Відповідно до мети дисертації було визначено 5 завдань, для реалізації яких автором проведена надзвичайно велика робота щодо здійснення критичного аналізу літературних джерел (292 найменувань, з них 36 – іноземною мовою) з даної проблеми, дала змогу розкрити міждисциплінарні підходи до проблеми

Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження, дає підстави для висновку щодо обґрунтованості та достовірності наукових положень і

висновків, оскільки дисертанткою, здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз та узагальнення науково-педагогічних праць учених й освітньої нормативно-правової бази з проблеми формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Авторкою ґрунтовно проаналізовано особливості формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

На підставі комплексного аналізу наукової літератури з проблеми формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії на сторінках дисертації висвітлено підходи до тлумачення ключового поняття «інтерактивна компетентність майбутніх учителів іноземної мови».

Обґрунтовано структурні компоненти інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: *стимулювально-мотиваційний*, який пов'язаний з усвідомленням майбутніми вчителями іноземних мов важливості стимулювальних та мотиваційних аспектів суб'єкт-суб'єктної діяльності, стимулюванням бажання до саморозвитку в організації інтерактивної діяльності; *інформаційно-когнітивний* становить систему теоретичних знань щодо викладання іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії; *процесуально-діяльнісний* представлений комплексом умінь і навичок майбутніх учителів іноземних мов, якими повинен володіти в процесі викладання іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії, а також використовуючи технології інтерактивного навчання у професійно-педагогічній діяльності; *оцінно-рефлексивний* характеризується здатністю майбутніх учителів іноземних мов до аналізу результатів професійної діяльності, пов'язаної з організацією суб'єкт-суб'єктної взаємодії з використанням інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності; можливістю здійснювати рефлексію своєї поведінки, виявляти спрямованість на самоосвіту і саморозвиток.

Проаналізовано формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії як актуальної педагогічної проблеми й виявлено, що формування інтерактивної компетентності є комплексною багатоаспектною науковою проблемою й потребує узагальнення та систематизації теоретичних та практичних знань, умінь та навичок задля пошуку шляхів удосконалення освітнього процесу вищих освітніх закладів для ефективної професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови для вдосконалення та використання набутих інтерактивних умінь та навичок у подальшій професійно-педагогічній діяльності.

Досліджено сучасний стан сформованості інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Обґрунтовано й розроблено критерії сформованості інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: мотиваційно-суб'єктний, змістово-когнітивний, інтерактивно-технологічний, суб'єктно-рефлексивний. Описано рівні та показники сформованості досліджуваної компетентності (високий, середній, низький).

У результаті констатувального етапу експерименту було з'ясовано, що респонденти і контрольної, і експериментальної груп мають досить низький та переважно середній рівні сформованості інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії. У результаті було доведено необхідність розробки й упровадження педагогічних умов, які б сприяли ефективному процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Першу педагогічну умову (забезпечення позитивної мотивації в майбутніх учителів іноземних мов до інтерактивної діяльності, яка стимулює суб'єкт-суб'єктну взаємодію) було впроваджено завдяки розробленій авторській мотиваційно-інтерактивній методиці із використанням комплексу навчальних інтерактивних вправ для майбутніх учителів іноземних мов.

Упровадження другої педагогічної умови (змістово-методичне забезпечення процесу формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі фахової підготовки) відбувалося у два етапи: по-перше, завдяки оновленню наявних в освітніх програмах освітніх компонентів зі спеціальності 014 Середня освіта. Мова і література (із зазначенням мови і літератури); по-друге, завдяки розробці і впровадженню освітнього компонента за вільним вибором здобувачів вищої освіти «Іноземна мова в інтерактивному вимірі».

Упровадження третьої педагогічної умови (реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і здобувачів шляхом поєднання різних інтерактивних форм і методів освітнього процесу для підвищення ефективності формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови) відбулося завдяки використанню інтерактивних технологій й інтерактивних завдань і вправ, що дозволило нам оптимізувати освітній процес: за невелику кількість навчальних аудиторних занять організувати роботу з удосконалювання інтерактивної компетентності в межах майбутньої професійної діяльності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи засвідчив позитивні зміни в динаміці рівнів сформованості інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії в ЕГ. Так, у студентів ЕГ виявлено суттєву динаміку за всіма рівнями сформованості інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, тоді як у КГ динаміка виявилася незначною, що підтверджено за допомогою критерію Пірсона χ^2 . Позитивні якісні і кількісні зміни є підставою для загального висновку про ефективність запропонованих педагогічних умов формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше* розроблено структурні компоненти інтерактивної компетентності майбутніх

учителів іноземної мови (стимулювально-потребнісний; інформаційно-когнітивний; процесуально-діяльнісний; оцінно-рефлексивний), критерії сформованості (мотиваційно-суб'єктний, змістово-когнітивний, інтерактивно-технологічний, суб'єктно-рефлексивний), відповідні показники й рівні (високий, середній, низький); теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки (створення мотиваційно-інтерактивної методики на основі комплексу навчальних інтерактивних вправ, сприятливої формуванню інтерактивної компетентності; відображення в змісті освітніх компонентів «Іноземна мова та переклад у сфері професійної комунікації», «Освітні технології (методика викладання англійської мови. Методика викладання зарубіжної літератури)» циклу професійної підготовки вчителів іноземної мови специфіки інтерактивної діяльності та впровадження освітнього компонента за вільним вибором студентів «Іноземна мова в інтерактивному вимірі»; реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії шляхом поєднання різних інтерактивних форм і методів освітнього процесу для підвищення ефективності формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); *уточнено* понятійно-категоріальний апарат дослідження, а саме: поняття «компетенція», «компетентність», «інтерактивна компетентність майбутніх учителів іноземної мови», «інтеракція», «суб'єкт-суб'єктна взаємодія», «професійна підготовка вчителя іноземної мови»; *удосконалено* форми, методи й засоби процесу формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про: сутність та структуру інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови; дидактичні можливості інтерактивних форм і методів у педагогічній освіті, сутнісні характеристики, суб'єкт-суб'єктну взаємодію як засобу формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових конференціях різного рівня. Основні теоретичні положення й висновки дослідження висвітлено в 17 публікаціях (з них 16 – одноосібно), зокрема, 6 з яких – статті в наукових фахових виданнях України; 11 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Особистий внесок у роботу, опублікованій у співавторстві, полягає в теоретичному обґрунтуванні поняття «суб'єкт-суб'єктна взаємодія» та визначення її впливу в процесі організації навчальної діяльності учнів.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає тому, одержаних результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні в практику закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх учителів іноземної мови, педагогічних умов формування інтерактивної компетентності, а саме: оновлено зміст освітніх компонентів «Освітні технології (Методика викладання англійської мови. Методика викладання зарубіжної літератури)», курсових робіт, педагогічних практик; упроваджено в освітній процес освітній компонент за вільним вибором студентів «Іноземна мова в інтерактивному вимірі»; реалізовано мотиваційно-інтерактивну методику на основі комплексу навчальних інтерактивних вправ, спрямовані на набуття майбутніми вчителями іноземної мови інтерактивної компетентності тренінгові заняття, круглі столи, ділові ігри тощо); розроблено, адаптовано комплекс діагностичних методик для визначення рівня сформованості інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Результати й висновки дослідження можуть бути **використані** в процесі організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови щодо інтерактивної діяльності в закладах вищої освіти, зокрема під час розробки освітніх програм, освітніх компонентів, результатів навчання та навчально-методичного забезпечення освітніх компонентів циклу

професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови; у процесі самоосвіти здобувачів закладів вищої освіти.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка 1/391 від 30.05.2022); ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68 – 22 – 18/1 від 14.01.2022); Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка № 326-к1 від 30.05.2022); Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1-217/3 від 02.06.2022 р.).

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

У цілому слід відзначити високий науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. Ми вважаємо, що зміст першого розділу дещо перевантажений аналізом сутності базових понять досліджень, а саме: «компетенція», «компетентність», «інтерактивна компетентність майбутніх учителів іноземної мови», «інтеракція», «суб'єкт-суб'єктна взаємодія», «професійна підготовка вчителя іноземної мови», як уніфікованих характеристик.
2. На наше переконання, теоретичні підрозділи дисертації за змістом і формою мають слід було викласти не в інформаційно-констатувальний спосіб, а шляхом аналізу змісту освітніх програм різних ЗВО України, методичного забезпечення освітніх компонентів циклу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в різних вітчизняних та зарубіжних ЗВО.
3. При обґрунтуванні процесу формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії, автору варто було б більш узагальнено показати форми та методи (можливо у формі таблиці), що впровадженні в практику закладів вищої освіти через освітніх

компонентів циклу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

4. Потребує пояснення, чому в меті дослідження автор планував «теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії», але у науковій новизні зазначає «теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки».
5. На нашу думку, доцільно було би представити діагностичний інструментарій констатувального та формувального етапів експерименту у вигляді таблиці, для більш чіткого висвітлення механізму отримання узагальнених результатів вимірювання за кожним критерієм.
6. У висновках недостатньо розкрито подальші перспективи дослідження.

Разом з тим, висловленні зауваження та пропозиції мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної цінності проведеного дисертаційного дослідження, яке є цілісним, має наукову новизну і практичне значення. Висновки дисертації сформульовано відповідно до завдань дослідження та отриманих результатів, які в повній мірі відображають основний зміст роботи.

З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

7. Загальний висновок. Дисертаційна робота **Морозової Маргарити Вячеславівни** «Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами суб'єкт-суб'єктної взаємодії», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за своїми

актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та
методики початкового навчання
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

